

DEDE KORKUT'TA *kanın-kamın* İLE İLGİLİ YAZIM, AKTARMA VE YORUM KARIŞIKLIĞI ÜZERİNE

Sadettin ÖZÇELİK*

Öz

Yazma eserlerde yazımla ilgili sorunlar söz konusu olabilmektedir. Yazıcıların birtakım kelimeleri yanlış, eksik veya fazladan yazması her zaman mümkündür. Filoloji ile uğraşan araştırmacının işlerinden biri de yazma eserlerdeki yazım karışıklıklarını tespit ederek metnin okunma sorunlarını çözmek ve doğru okuma şeklini ortaya koymaktır. Ancak bu konu son derecede dikkat ve özveri ister. Aksi durumda metindeki yazım yanlışları araştırmacıyı yanlış okumalara götürür. Bu nedenle araştırmacının sadece önündeki kelimeyi, ibareyi veya cümleyi incelemesi üzerinde kafa yorması yeterli değildir. Araştırmacının metnin neresinde hangi konuların anlatıldığını, yani bağlamı iyi bilmesi, metnin doğru okunması ve yorumlanması için son derece önemlidir. Bunu tamamlayan veya destekleyen diğer önemli bir nokta ise araştırmacının hangi kelimelerin metnin neresinde ve hangi anlamlarda kullanılmış olduğunu bilmesi, yani eserin diline hâkim olmasıdır.

Anahtar Sözcükler: Dede Korkut, metin okuma, yanlış yazım, aktarma ve yorum.

REGARDING THE COMPLEXITY OF ORTHOGRAPHY, CONVEYANCE AND INTERPRETATION ON *kanın-kamın* IN DEDE KORKUT

Abstract

On the manuscripts, problems with the orthography may come into question. It is always probable for the scribals to write some words incorrectly, deficiently or affluently. One of the occupations of the researchers dealing with Philology is to solve the reading problems of the text identifying the miswritings on the manuscripts and to put forward the correct way of reading. However this requires an uttermost caution and self-abnegation. Otherwise, the miswritings on the text lead the researcher to misreadings. Therefore, the reasearcher's preoccupying him/herself with a focus only on the word, expression or the sentence in question is not adequate. It is of vital importance for the correct reading and interpretation of the text that the researcher knows what issues are discussed where in the text, that is context. Another significant point which is completing or supporting this is that the researcher knows which words are where and used in what sense in the text, that is to have a command of the text's language.

Keywords: Dede Korkut, text reading, miswriting, conveyance and interpretation.

* Prof. Dr.; Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, sozcelik@dicle.edu.tr.

Dede Korkut metinlerinde karşılaşılan yazım sorunlarının bir kısmı oldukça karmaşıktır. Metinlerdeki söz konusu bu karmaşık sorunlar hâliyle bazı kelimelerin okunmasını, anlaşılmasını ve yorumlanmasını zorlaştırmış ve geciktirmiştir. Nitekim bir kelimenin farklı yazım şekilleriyle ilgili yazım karışıklıkları o kelimenin okunma sorunlarını ve tartışmaları beraberinde getirir. Bu nedenle böylesi kelimelerin okunması, anlaşılması veya yorumlanması uzun yıllar sürüp gider.

İşte bu makalede konuyla ilgili olarak üzerinde durmak istediğimiz örneklerden biri de metinde قامن ve قانن olmak üzere iki şekilde yazılmış olan kelimedir. Araştırmacılar bu kelimenin okunuşu, yapısı ve anlamı konusunda farklı tercihlerde bulunmuşlardır. Ayrıca makalenin sonunda kelimenin farklı yerlerdeki kullanılışı ile ilgili olarak ortaya çıkmış olan bir tereddüt üzerinde durularak bir yorum yapılacaktır.

Söz konusu kelimenin şu cümlelerin başında geçen örnekleri metinde قامن şeklinde yazılmıştır:

Drs.14b.2: “**Ƙanın** ağan yügrük şudan bir oğul aqıtduñısa dëgil maña!” ve

Drs.19b.4: “**Ƙanın** ağan görkli şuyun qurımasun!”

Drs.35a.2: “**Ƙanın** ağan görklü şuyun qurımasun!”

Drs.79a.5: “**Ƙanın** ağan görklü şuyun qurımasun!”

Drs.86b.13: “**Ƙanın** ağan görklü şuyun qurımasun!”

M. Ergin, yukarıdaki cümlelerin başında geçen kelimeyi metindeki yazılışına uygun olarak *qamin* okumuş, dizinde “*qamin? krş. qanın*” (MEII: 164) diye işlemiş ve “*taşkın*” (DKK: 19, 26, 51, 120, 132) şeklinde aktarmış, ancak “*krş. qanın*” (MEII: 164) şeklinde gönderme yapmasına rağmen *qanın* başlığını dizinde işlemeyi unutmuştur.

Kelimenin şu cümlelerde geçen iki örneği ise metinde قانن şeklinde yazılmıştır:

Drs.71a.9: “**Ƙanın** ağan yügrük şudan bir oğul aqıtduñısa dëgil maña”

Drs.74b.3: “Ƙanlı qanlı şular esen olsa **qanın** daşar.”

Ergin, bu iki örnekten birincisini *qamin*, ikincisini ise yazılışına uygun olarak *qanın* okumuştur. Ergin bu iki örnekten birincisini “*taşkın*” (DKK: 108), ikincisini “*coşup*” (DKK: 113) şeklinde aktarmıştır.

O. Ş. Gökyay, yukarıdaki birinci grup cümlelerin başında geçen söz konusu kelimeyi *qamin* (OŞG: 10.10, 15.8, 30.6, 74.30, 82.27) okumuş, sözlükte anlam vermemiş; ilk örneği

“kanın” (DKH: 37) şeklinde aktarmış ve *kanın* kelimesinin anlamını dipnotta “*kan gibi*” (DKH: 174) olarak vermiştir. Gökyay, diğer dört örneği ise “*kan gibi*” (DKH: 41, 54, 97, 106) şeklinde aktarmıştır.

Gökyay Drs.71a.9, 74b.3’te geçen ve metinde قانن şeklinde yazılmış olan iki örnekten birincisini *kamın* (OŞG: 66.23), ikincisini ise yazılışına uygun olarak *kanın* (OŞG: 70.7) okumuş ve iki örneği de “*kanca*” (DKH: 90, 93) şeklinde aktarmıştır.

T. Tekin, söz konusu kelimeyle ilgili olarak şu görüşü savunmuştur:

Bu kalıplaşmış ifade şekillerindeki *kamın* sözünün anlamını tespit etmek zor değildir. Bu kelime ‘çoşkun, akıntılı’ anlamında bir zarf olmalıdır. Buna benzer başka bir kalıplaşmış ibare de şudur:

Akındılı/ akındılı görklü su (dokuz kez)

Görüldüğü gibi, *kamın akan* deyimini bu ikinci ibarede *akındılı* ‘akıntılı’ kelimesi karşılamaktadır. Bu durumda *kamın*’ın anlamı ‘çoşkun, hızlı, gürül gürül’ veya bunlara yakın bir anlam olmak gerekir.

Kamın kelimesi, zarf olarak kullanıldığına göre, vasıta hali eki *-in* ile kurulmuş bir söz olabilir. Yakutçada ‘sıkı, yoğun, pek, şiddetli’ anlamında *ham* diye bir zarf vardır. Bu, daha eski bir **kam* şekline gider. DK’taki *kamın* kelimesi bu **kam* sözünden türemiş olabilir. Anlamı da ‘yoğun olarak, çoşkunca, şiddetle’ olabilir (Tekin 1986: 146)

S. Tezcan, metindeki bütün örnekleri *kanın* okumuş, -Ergin ve Gökyay’ın okuma, anlamlandırma veya aktarmalarından söz etmeksizin- yazdığı uzun notunda Tekin’in görüşüne “Tekin’in TDAYB 1982-83, s. 146) Yakutça *ham* ‘sıkı, yoğun’ ile karşılaştırılması söz konusu olamaz. Sadece DK’ında ve Yakutçada bulunan bir sözcük tasavvur edilemez.” (2001: 96) diyerek karşı çıkmış, ayrıca beş örneğin metindeki yazım şekli için “Yzm. Yanlış: *KMN kamın*” (Tezcan - Boeschoten: 289, 290, 292, 298, 299) şeklinde dipnot düşmüştür.

Tezcan, notunda kelimenin yapısı ve anlamıyla ilgili olarak da şu açıklamaları yapmıştır:

Önerdiğim açıklama şudur: Burada söz konusu olan *kanın* sözcüğüdür: *kan* + araç durumu eki: *kanın* ‘kan ile, kanlı olarak’, *kanın akan yügrük su*, halk şiirinde «üstü *kan köpüklü meşe seli*» olarak nitelenen çoşkun seldir (Tezcan 2001: 97).

Tezcan’ın kelimenin yapısı, okunuşu ve yazımı hakkında yaptığı açıklamalar bağlama uygun düşüyor. Burada kelimenin metindeki başka bazı örneklerin yazımı ile başka yerlerde

geçen farklı cümlelerin de bu görüşü desteklediği konusunda bazı açıklamalar yapmak istiyorum. Öncelikle kelimenin iki nüshadaki doğru ve yanlış yazılmış bütün örneklerini ve düzeltmelerini görelim:

Vatikan/ Yanlış Yazım/ Yer	Dresden/ Yanlış Yazım/ Yer	Doğru Yazım
<i>ķamin</i> aķan yũgrũk şu/ قامن/ 64b.2	<i>ķamin</i> aķan yũgrũk şu/ قامن/ 14b.2	قائنن/ <i>ķanın</i>
<i>ķamin</i> aķan gũrklũ şu/ قامن/ 67b.3	<i>ķamin</i> aķan gũrklũ şu/ قامن/ 19b.4	
	<i>ķamin</i> aķan gũrklũ şu/ قامن/ 35a.2	
	<i>ķamin</i> aķan gũrklũ şu/ قامن/ 79a.5	
	<i>ķamin</i> aķan gũrklũ şu/ قامن/ 86b.3	
<i>ķamin</i> aķan yũgrũk şu/ قامن/ 95b.8	<i>ķanın</i> aķan yũgrũk şu/ قائنن/ 71a.9	
<i>ķamin</i> aķan gũrklũ şu/ قامين/ 100a.1		
	ķanlı ķanlı şular esen olsa <i>ķanın</i> daşar/ قائنن/ 74b.3	

* Tabloda görũldũęũ gibi kelime, sadece Dresden nüshasında iki yerde (Drs.71a.9, 74b.3) doğru olarak قائنن şeklinde yazılmıştır.

* Tabloda görũldũęũ gibi kelimenin Vatikan nüshasında geãen toplam dũrt ørneęinin de *ķamin* okunacak şekilde yazılmış olması, yanlış yazımların ortak bir nüshadan kaynaklanmış olabileceğini dũřũndũrũyor.¹

* şu cũmlelerde *ķanın* yerine *ķanlı ķanlı şu(lar)/ ırmaklar* kullanılmış olması da *ķanın* kelimesinin anlamının ‘kanlı, gũr ve bulanık’ olması gerektiğini gũsteriyor:

Drs.12a.7: “*ķanlı ķanlı şulardan* ĥaber geãe”

Drs.31b.2: “*ķanlı ķanlı ırmaklar* ķarıdur dẽye şuyı gelmez”

Drs.39b.7: “*ķanlı ķanlı řulardan* geãer olsa geãit vẽrsũn”

Drs.60b.5: “*ķanlı ķanlı şularu* şoğılmışıdı, çağladı āĥir.”

Drs.72b.10: “*ķanlı şuyum* tařķunu oğul!”

Drs.74b.2-3: “*ķanlı ķanlı şular* esen olsa *ķanın* taşar.”

Drs.95a.12: “*ķanlı ķanlı şulardan* ĥaber geãe”

Drs.119a.12: “*ķanlı ķanlı řulardan* [geãer olsa] geãit vẽrsũn!”

Drs.124a.5: “*ķanlı ķanlı şulardan* ĥaber geãmiř”

¹ M. S. Kaçalin, Vatikan nüshasında sadece dũrt yerde geãen kelimeyi, sadece yazım şekillerine dikkat çekerek fakat gerekãe gũstermeksizin *ķanın* şeklinde okumuştur.

Drs.130a.1: “*kanlu kanlu şulardan haber geçdi*”

* Şu cümlelerde *kanın akan görklü su* deyimi yerine *aķındılı görklü şu(lar)* geçmesi de *kanın* kelimesinin anlamının ‘kanlı, gür ve bulanık’ olduğunu gösterir:

Drs.43b.9: “*Aķındılı görklü şuyunı geçmege gelmişem.*”

Drs.75b.1: “*Aķındılı görklü şular qarisa qara taşmaz.*”

Drs.91b.6: “*Aķındılı [görklü] şuyunı geçmege gelmişem.*”

Drs.95a.8: “*Aķındılı [görklü] şuyı dilüp geçdüñ.*”

Drs.113b.8: “*Aķındılı görklü şuyumun taşşkunı qardaş!*”

Drs.121b.11: “*Aķındılı görkli şuyı dilüp geçdüm.*”

Drs.131a.4: “*Aķındılı görklü şuyun şoğılmışıdı, çağladı āħir.*”

Drs.135b.4: “*Aķındılı görkli şuyı dilüp geçen [yigit]!*”

Drs.151a.5: “*Aķındılı görkli şuyı dilüp geçüñ!*”

Şimdi de söz konusu kelimeyle ilgili olarak yapılmış olan bir yorum üzerinde durmak istiyorum. Tezcan, konuyla ilgili notunun sonundaki şu cümlelerde ise burada anlaşılmayan bir sorun kaldığını belirtiyor:

Yine de bir sorun kalmakta: Coşkun akan sel, kanlı sel, insanların hayatına mal olur. Bunu «*Ėanın aķan yūgrük şudan bir oğul uçurduñısa dēgil maņa*» diyerek Burla Hatun da dile getiriyor. Böyle olduğu halde: ‘*Ėanın aķan yūgrük şuyun qurımasun!*’ denmiş olması nasıl açıklanmalı? (Tezcan 2001: 98).

Metinde geçen bu farklı kullanımlarda bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Tezcan’ın üzerinde durduğu iki cümle iki farklı sosyopsikolojik bakış açısıyla açıklanabilir. Tezcan’ın sözünü ettiği birinci cümlenin geçtiği yerde Borla Hatun, oğlu Oruz’un avdan dönmemiş olması nedeniyle duyduğu korku ve acıyı tabiatın farklı unsurlarının sebep olabileceği felaketlerle ilişkilendirerek Kazan Bey’e şöyle seslenmiştir:

Ėarşu yatan qara tağdan bir oğul uçurduñısa dēgil maņa!

Ėanın aķan yūgrük şudan bir oğul aķıtduñısa dēgil maņa!

Aşlanıla qaplana bir oğul yēdürdüñise dēgil maņa!

Ėara ŗonlu, azğun dīnlü kāfirlere bir oğul aldurduñısa dēgil maņa! (Drs.14b.1-5)

Borla Hatun burada *dağ, akarsu, aslan ve kaplan*'ı oğlunun uğrayabileceği tehlikelerin birer sembolü olarak saymıştır. Borla Hatun'un asıl sormak istediği şey oğlunun akibetidir ve bunu dördüncü dizede açıkça sormuştur. Tezcan'ın sözünü ettiği ikinci cümle ise yukarıda söz konusu edilen ve metinde dört yerde geçen cümledir. Bu cümle, metinde bir kahramanın ağzından değil anlatıcı ozan tarafından dinleyicilere söylenmiş bir hayır dua içinde şu şekilde geçiyor:

Yêrlü kıara tağlaruñ yıqılmasun!

Gölgelice kıaba ağacuñ kesilmesün!

Kanın akan görkli şuyuñ kıurımasun!

Kıanadlaruñ ucları kıırılmasun!

Çapariken ağ boz atuñ büdremesün!

Çalışanda kıara polat uz kıılıcuñ gédilmesün!

Dürtiřuriken ala gönderüñ ufanmasun! (Drs.19b.3-7)

Bu cümle, ozanın hikâyelerin sonunda metaforik kullanımlarla dinleyicilere hayır duada bulunduğu bölümlerde geçen bir ifadedir. Ozanın bu dizelerde *dağ, ağaç ve akarsuyu* insan hayatının sağlık, dirlik, iktidar ve gücünü anlatan birer metafor olarak kullanması söz konusudur. Yani, söz konusu ifade farklı iki şekilde ve farklı bağlamlarda kullanılmıştır.

Kaynaklar ve Kısaltmalar

DKH: GÖKYAY, O. Ş. (1995), *Dede Korkut Hikâyeleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.

DKK: ERGİN, M. (1971), *Dede Korkut Kitabı*, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul.

Drs.: Dede Korkut Dresden nüshası.

ERGİN, M. (1989), *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*, Türk Dil Kurumu yayınları: 169, Ankara.

KAÇALIN, M. S. (2006), *Dedem Korkudun Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi, İstanbul.

MEII: ERGİN, M. (1991), *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer)*, Türk Dil Kurumu yayınları: 219, Ankara.

OŞG: GÖKYAY, O. Ş. (1973), *Dedem Korkudun Kitabı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ÖZÇELİK, S. (2005), *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar/ Dizin/ Metin*, Gazi Kitabevi, Ankara.

ÖZÇELİK, S. (2006), *Dede Korkut Üzerine Yeni Notlar*, Gazi Kitabevi, Ankara.

TEZCAN, S. - BOESCHOTEN, H. (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri*, Yapı Kredi yayınları: 1441, İstanbul.

TEZCAN, S. (2001), *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*, Yapı Kredi yayınları: 1457, İstanbul.

Vat.: Dede Korkut Vatikan nüshası.